

SCOOP 3 2002
Woonwagenbewoners,
Sinti en Roma

Woonwagenbewoners, Sinti en Roma: ontwikkelingen en perspectieven

Door Jos Overbekking en Christien van der Steen

De positie van woonwagenbewoners, Sinti en Roma is over het algemeen niet rooskleurig. Daarin verbetering brengen is een moeizaam proces. Daarin betrokkenen zelf verbeteringen tot stand laten brengen, even moeizaam. We zijn er echter van overtuigd dat het kan en nog steeds staan we handenwrijvend en met opgestroopte mouwen klaar.

Reizigers, Sinti en Roma

Al eeuwen kennen we in ons land zigeuners. Tegenwoordig weten we dat het correcter is om hen *Sinti en Roma* te noemen. Het zijn groepen met oude gebruiken en sterke familieverbanden. We kennen de stereotype beelden, hun muziek, maar weten inmiddels ook meer over de vervolgingen waaronder zij hebben geleden.

In de twintigste eeuw zijn telkens nieuwe groepjes naar ons land gekomen, dat gebeurt nu nog en dat zal in de toekomst nog wel toenemen. Van een hartelijk welkom is zelden sprake.

Daarnaast zwierven er ook al eeuwenlang andere groepen en families door onze omgeving, met handelswaar of als seizoenarbeiders. Vaak verwarren we hen met de Sinti en Roma. Rond 1900 ontstond een nieuwe hausse, toen op veel plaatsen groepen gingen rondtrekken om zo aan de kost te komen. Handig om dan een kar, een huifkar, een huisje op wielen mee te kunnen nemen, en zo reisde men steeds vaker in familieverband rond. 's Winters stond men vaak bij elkaar aan de rand van de steden. Wie de verhalen kent, weet dat het leven voor hen altijd hard was: zomer en winter op zoek naar gaten in de markt, een plekje om te staan, opboksen tegen wantrouwen en angst.

De afstand tot de rest van de samenleving was dan ook meestal groot, al viel dat in sommige perioden erg mee. Met name in de dorpen waren ze een vanzelfsprekend terugkerende verschijning en bestonden soms goede contacten.

Later kwam ook wel eens waardering bovendrijven voor hun maatschappelijke functies. Ze zorgden voor nieuws en sensatie, maar ze ruimden ook de rotzooi van de toenemende welvaart op: de 'stofzuigerfunctie'.

We kunnen ons wel voorstellen hoe de ontwikkelingen hebben geleid tot wat we nu kennen als het begrip woonwagenbewoners of *Reizigers*, zoals velen zichzelf noemen. Veel woonwagenbewoners zijn inmiddels in huizen gaan wonen en een deel van de Sinti en Roma deed hetzelfde.

In Nederland wonen nu nog zo'n 30.000 Reizigers en 3.500 Sinti en Roma in een wagen. In Noord-Brabant gaat het om circa 5.600 bewoners van een wagen, verspreid over ongeveer 1.850 standplaatsen. De meeste woonwagencentra in Noord-Brabant zijn niet groter dan tien standplaatsen. Alleen Den Bosch kent nog een echt groot centrum met meer dan 60 plaatsen. Onze provincie heeft naar verhouding de meeste centra, de meeste standplaatsen en de meeste be-

woners van een wagen; ook de aantallen Sinti en Roma zijn hier relatief hoog.

De positie van woonwagenbewoners

In 100 jaar is er veel veranderd in de leefomstandigheden en de maatschappelijke positie van woonwagenbewoners. Die positie is sterk bepaald door het woonwagenbeleid van de overheid, met als doel de afstand tussen woonwagenbewoners en de samenleving te verkleinen. Eerst dacht men dat te bereiken door middel van een soort heropvoeding: concentratie van woonwagenbewoners op grote regionale centra met allerlei specifieke, categoriale voorzieningen, maar daarvoor bleek de afstand meestal juist groter te worden.

Daarom werd in 1974 gekozen voor totaal andere middelen:

- deconcentratie, huisvesting op kleinere centra en in elke gemeente;
- decategorialisering, overdragen van functies en taken van de specifieke, categoriale voorzieningen aan algemene, reguliere voorzieningen;
- normalisatie, gelijktrekken van de behandeling van woonwagenbewoners aan die van de overige leden van de samenleving.

Twintig jaar is dit beleid van kracht geweest. In 1994 bleek dat vooral vorderingen waren gemaakt op het gebied van huisvesting en onderwijs. Er waren veel nieuwe standplaatsen en kleine centra aangelegd en het wooncomfort was sterk verbeterd. De scholen en projecten waren ondergebracht in reguliere kaders en wetgeving, vrijwel alle woonwagenkinderen namen deel aan basisonderwijs. Ook de deelname aan voortgezet onderwijs was vele malen groter dan vroeger.

Toch was er weinig reden tot juichen en dat geldt nu nog steeds. De omvang en ligging van een woonwagencentrum bleken geen invloed te hebben op de contacten met burgers of instellingen.

De specifieke huisvestingssituatie levert bijna overal spanningen op, vooral omdat het tekort aan standplaatsen steeds verder oploopt en kwaliteit steeds duurder wordt.

In het onderwijs zien we nog steeds veel verzuim, relatief veel deelname aan speciaal onderwijs en lagere onderwijsvormen en veel - vaak erg jonge - afhakers zonder diploma. Ook komt analfabetisme vaak voor.

Degenen die wel een diploma hebben gehaald, zijn meestal werkloos en vormen zo een negatief voorbeeld voor anderen. Van de werkgelegenheid waar men zich vroeger op richtte, is nagenoeg niets overgebleven en als een soort afkoopsom verstrekt de overheid veel, heel veel uitkeringen. Dit heeft natuurlijk een kip-of-ei-relatie met het feit dat veel woonwagenbewoners zich niet oriënteren op een carrière in het reguliere werkgelegenheids-circuit.

Pijnlijk is het: bijna een eeuw woonwagenbeleid, stapels goede bedoelingen en een fantastische inzet van massa's betrokkenen hebben veel woonwagenbewoners een maatschappelijke positie opgeleverd die in allerlei opzichten problematisch is. Achterstand en afstand zijn groot en in sommige opzichten zelfs gegroeid. Bovendien is de positie van Sinti en Roma bijna systematisch nog zorgwekkender.

Gelukkig zijn er ook positieve voorbeelden en ziet menig een, onder wie veel woonwagenbewoners, Sinti en Roma nog mogelijkheden tot verbetering.

Rijk, provincie, gemeenten, instellingen

In het *rijksbeleid* is de afgelopen jaren steeds sterker de nadruk komen te liggen op decentralisatie van bestuurlijke bevoegdheden en verantwoordelijkheden, waardoor de gemeenten primair verantwoordelijk zijn geworden voor beleid en uitvoering. Tegelijkertijd is de normalisatie doorgezet en formeel is alle regelgeving rond woonwagenebewoners nu opgenomen in reguliere kaders. Een logisch onderdeel was het opheffen van de discriminerende en stigmatiserende Woonwagenwet. Gevaarlijk was wel, dat hierdoor de indruk werd gevestigd, dat alle problemen waren opgelost, dat specifieke aandacht voor woonwagenebewoners niet meer nodig was of hoogstens nog bij het bestrijden van uitwassen!

De *provincies* waren vooral betrokken bij woonwagenebewoners wanneer het ging om huisvesting en ruimtelijke ordening, maar hun specifieke rol is nu formeel nagenoeg uitgespeeld. Soms wordt nog wel eens een project opgezet, samen met gemeenten of instellingen, of wordt regionale samenwerking gestimuleerd, maar dan betreft het vaak kortlopende trajecten. De meeste provincies bieden echter nog wel een basissubsidiëring aan steunfunctie-instellingen, zoals de provincie Noord-Brabant aan Prisma Brabant.

De *gemeenten* zijn nu dus primair verantwoordelijk voor beleid en uitvoering. Huisvesting, beheer en beheersing op lokaal niveau zijn vaak de belangrijkste thema's. De overdracht van eigendom en beheer van wagens en standplaatsen aan woningcorporaties voltrekt zich echter moeizaam en allerlei taken worden uitbesteed aan gespecialiseerde beheersbureaus.

Gemeenten en woningcorporaties overwegen geen standplaatsen meer aan te leggen of geen wagens te verhuren. Minder draagkrachtige woonwagenebewoners worden dan door de rijken verdrongen van het wonen in een wagen. Ze verdwijnen in een woning, dus in de anonimiteit, en daarmee is weinig opgelost. Voor veel gemeenten is het woonwagenbeleid geslaagd als de centra rustig blijven en al helemaal als woonwagenebewoners in een huis gaan wonen. In zoverre heeft burgemeester Welschen van Eindhoven gelijk met zijn opmerking dat in het woonwagenbeleid de sociale component is vergeten.

Het wegvallen van specifieke aandacht

Het wegvallen van specifieke aandacht in het onderwijs en het vertrouwen op algemeen onderwijsachterstandsbeleid resulteert vanwege de plaatselijk kleine aantallen woonwagenkinderen vaak in versnippering en ondersneeuwen.

Initiatieven op sociaal-economisch gebied zijn zeker niet vanzelfsprekend; nog steeds worden problemen afgekocht door het stempel 'onbemiddelbaar' en door het verstrekken van uitkeringen.

De categoriale *instellingen* zijn verdwenen, maar aansluiting bij reguliere instanties is nauwelijks tot stand gekomen, ook niet in het welzijnswerk. Nog steeds moet de aandacht voor woonwagenebewoners en voor verbeteringen in hun positie vooral komen van specifieke voorzieningen of aandachtfunctionarissen. Deze zien zich geconfronteerd met een overdaad aan problemen, die moeilijk zijn over te dragen of door te verwijzen. Vaak blijken gemeenten en instellingen hun reguliere bevoegdheden en verantwoordelijkheden

namelijk niet in praktijk te brengen. Een gebrek aan kennis, ervaring, contacten, deskundigheid, tijd en financiën? Misschien is het ook wel uit onmacht, cynisme, angst of onverschilligheid dat men gretig verwijst naar het begrip normalisatie, en alle vormen van specifieke aandacht, maatregelen of overleg krampachtig vermijdt.

Verhouding tussen woonwagenbewoners en overheden

In de loop der tijd hebben woonwagenbewoners op diverse wijzen gereageerd op de ontwikkelingen. Een deel heeft zich zoveel mogelijk aangepast en is als het ware verburgerlijkt. Anderen hebben hun heil gezocht in marginale, minder legale, illegale of criminele activiteiten.

De meesten worden tussen deze oriëntaties heen en weer geslingerd, gemangeld door druk van buiten en van binnen.

We moeten niet denken dat woonwagenbewoners louter willoos slachtoffer zijn geworden van een dominante samenleving, zij hebben hun eigen maatschappelijke positie mede zelf vormgegeven. Ze hanteren hun eigen oplossingen, tot op de grens, soms er overheen, en desnoods zelfs ten koste van andere woonwagenbewoners. We zien dat bij het standplaatsentekort: men koopt anderen uit, gaat officieel inwonen bij elkaar, probeert stiekem aan te schuiven, enzovoort. Vanwege de grote belangen is van solidariteit steeds minder te merken.

Dat de onderlinge spanningen toenemen is een logisch gevolg, dat veel woonwagenbewoners daar onder lijden, is duidelijk en dat de samenleving als geheel daar ook onder lijdt, wordt ook steeds duidelijker.

Veel woonwagenbewoners voelen geen verbondenheid met de samenleving, voelen

zich miskend, niet op hun gemak, onveilig zelfs.

Bovenstaande gegevens maken helder hoe problematisch de maatschappelijke positie is van woonwagenbewoners: een autochtone minderheidsgroep, gekenmerkt door uitsluiting en marginalisering, al generaties lang. Zeker gezien de relatief jonge bevolkingssamenstelling doet dit dan ook het ergste vrezen voor de toekomst.

Cruciaal is dat woonwagenbewoners en samenleving elkaar sterk wantrouwen en steeds verder uit elkaar zijn gedreven. De nadruk op normalisatie suggereert een positie die niet problematisch is, maar toch wordt deze nog steeds door iedereen wel zo ervaren: een verlamdende patstelling, die ruimte biedt voor verdergaande negatieve ontwikkelingen, voor woonwagenbewoners zelf, maar ook voor de samenleving als geheel.

Stichting Sterrenberg Conferentie

Wat hierboven staat, is zware kost, in allerlei opzichten. Reden genoeg voor bezorgdheid. Uit die bezorgdheid is in 1996 een brede beweging op gang gebracht door het Pastoraat Woonwagenbewoners Nederland, de Universiteit van Utrecht, Prisma Brabant en andere steunfunctie-instellingen, ondersteund door het Ministerie van VWS, Forum en de gemeenten Eindhoven en 's-Hertogenbosch. Hieruit ontstond de Stichting Sterrenberg Conferentie.

In drie grote, landelijke bijeenkomsten is, samen met een honderdtal betrokkenen, gezocht naar een goede analyse van de positie van woonwagenbewoners en het overheidsbeleid, en naar uitgangspunten om daarin verbetering te brengen.

Het doel van het woonwagenebeleid, verkleinen van de afstand, komt heel nobel over, maar daar lag toch altijd het uitgangspunt achter, dat 'de woonwagenebewoner' zich moest aanpassen, nog iets moest bijleren, mee mocht doen. Begrip voor de positie of waardering voor de eigen kwaliteiten van woonwagenebewoners waren meestal ver te zoeken. Differentiatie in beleid ontstond alleen uit nood geboren, woonwagenebewoners zijn te veel benaderd als een homogene groep, ervan uitgaande dat zij allemaal dezelfde achtergronden, wensen en mogelijkheden hebben. Zonder een van de partijen louter slachtoffer of dader te willen noemen, kwamen we tot de constatering dat zulke uitgangspunten van beleid niet tot een goede verhouding konden leiden.

De conclusies luiden dat specifiek woonwagenebeleid nodig is (misschien wel meer dan ooit), en dat dit ook mogelijk is. Om de vicieuze cirkel van wantrouwen te doorbreken, zal de overheid als eerste, voorlopig nog met hulp van intermediairs, een fundamentele stap moeten zetten: aansluiten bij de motieven, wensen en mogelijkheden van woonwagenebewoners; uitgaan van de verschillen onder woonwagenebewoners; en de verantwoordelijkheid voor ontwikkelen en uitvoeren van beleid met hen (durven) delen en gebruikmaken van hun competenties.

Gemeenten zijn *moreel* verplicht hun zelf gewenste verantwoordelijkheid te nemen. Zij zullen nu moeten investeren, niet alleen op het gebied van huisvesting, zeker ook in sociale aspecten. Zij zijn ook *strategisch* verplicht om tot actie over te gaan. Wanneer zij nu niet de kansen pakken, komen alle problemen straks als een boemerang terug. Het louter bestrijden van uitwassen zal op termijn zeker geen oplossing blijken. Uit-

wassen zijn bovendien niet te bestrijden door ad-hoc acties, alleen door preventieve maatregelen.

Integratie of betrokkenheid is niet af te dwingen, eerst moeten woonwagenebewoners daar zelf reële perspectieven in zien. Belangrijk is dat we allemaal, ook woonwagenebewoners zelf, moeten erkennen, dat sprake is van meerdere groepen, met verschillende belangen en posities, met verschillende doelstellingen, met verschillende waarden en normen. Dat er langs deze lijn mogelijkheden bestaan om in directe communicatie tot goede resultaten te komen, is her en der bewezen. Dat er nog veel valt te doen, zal ook duidelijk zijn.

Prisma Brabant en woonwagenebewoners, Sinti en Roma

Normalisatie is een goed uitgangspunt en moet waar mogelijk worden toegepast, maar mag niet dienen als schaamlap omdat men kennis, vaardigheden, contacten, interesse of animo mist.

Zolang geen sprake is van een normale uitgangspositie voor woonwagenebewoners, Sinti en Roma blijft specifieke aandacht nodig.

Prisma Brabant herbergt een lange historie in advisering van beleidsvorming en uitvoering door gemeenten en instellingen, in de ondersteuning van zelforganisaties en individuele woonwagenebewoners, Sinti en Roma en in de bevordering van directe communicatie tussen de betrokken partijen.

De laatste jaren is ook in ons werk veel veranderd. Vertrouwde collega's verdwenen, nieuwe kwamen; we hebben ons grotendeels teruggetrokken uit uitvoerende werkzaamheden en opereren nu meer op afstand; we hebben een aantal forse projecten afgerond, deels met een inventariserend en analyserend karakter.

De vanzelfsprekendheid van de steunfunctie woonwagewerk heeft even ter discussie gestaan, er heeft intern een heroriëntatie plaatsgevonden; we moesten hard trekken aan het overeind houden van de aandacht voor woonwagenebeleid en voor de mensen om wie het gaat, niet alleen plaatselijk, maar ook landelijk, samen met veel andere betrokkenen.

We hebben een uitgebreid netwerk, in Noord-Brabant, maar ook landelijk. We hebben onze uitgangspunten duidelijk voor ogen. En we barsten van de plannen.

Ons centrale uitgangspunt is dat we onze werkzaamheden richten op een goede, wederzijdse aansluiting tussen woonwagenebewoners, Sinti en Roma en lokale overheden en instanties. Daarvoor sluiten we aan bij de centrale conclusies uit de Sterrenberg Conferentie en daarom richten we ons primair op het bevorderen van de directe communicatie tussen alle betrokken partijen. Zij zijn het die in gezamenlijk overleg tot een adequaat beleid zullen moeten komen, tot compromissen, tot het oplossen van problemen, tot betere verhoudingen en tot een betere positie van woonwagenebewoners, Sinti en Roma. Dit is zinvoller dan ons voor een tijdelijke oplossing te laten zorgen. Wij willen en kunnen wel ondersteuning bieden bij het leggen van zo'n basis voor de langere termijn: door onderzoek, voorlichting en informatievoorziening, advisering, ondersteuning en begeleiding bij beleidsontwikkeling en projecten, bemiddeling en pleitbezorging, methodiekwikkeling en

training. Voorbeelden van zo'n benadering zijn de projecten in Eindhoven en in Bergen op Zoom, waar we momenteel bij zijn betrokken.

We hebben plannen om de ervaring in deze projecten ook elders aan te bieden, mede op basis van de resultaten van onze inventarisatie in alle gemeenten in Noord-Brabant. We hebben besloten in de toekomst minder versnipperd te gaan werken en ons te concentreren op een aantal prioriteiten. We willen echter wel, provinciaal of regionaal, een ondersteuningsoverleg opzetten met diverse betrokkenen, waarbij we ook aandacht willen geven aan de rol van vrijwilligers, bijvoorbeeld werkzaam vanuit de kerk. Ook zijn we van plan meer reguliere instellingen te interesseren voor het werken met woonwagenebewoners. Dat willen we doen door ons werk binnen Prisma Brabant meer in te bedden in dat van collega's en daarbij ook de provincie nader te betrekken. We willen daarnaast explicieter energie besteden aan de positie van Sinti en aan diverse groepen Roma.

Tot slot

In dit hoofdartikel is veel aan de orde geweest, maar veel ook niet. Voor een deel kunnen we daarvoor verwijzen naar andere artikelen in deze SCOOP. Daarin zal met name ook explicieter aandacht worden geschonken aan Sinti en Roma.

Vallen en opstaan

Door Christien van der Steen

Sinds het begin van de jaren '80 staat in Veldhoven een groep Roma-zigeuners, eerst op een groot woonwagencentrum, nu verspreid over drie kleinere centra. In totaal gaat het om 46 gezinnen en zo'n 220 personen. 70% van deze Roma-bevolking is niet ouder dan 30 jaar, er is dus sprake van een zeer jonge bevolkingssamenstelling.

De positie van deze Roma-groep was al voor hun vestiging in de gemeente Veldhoven problematisch en dat is nog steeds zo. De afstand tussen hen en de andere bewoners van Veldhoven is zeer groot en op allerlei maatschappelijke terreinen is sprake van achterstand.

Inzet van de gemeente

Vanaf de komst van de Roma naar Veldhoven heeft de gemeente specifieke aandacht voor deze groep en probeert men beleidsmatig de integratie van de Roma in de Veldhovense samenleving te bevorderen. Het beleid dat al die jaren is ingezet, heeft niet het gewenste effect opgeleverd. Problemen op het gebied van werkgelegenheid, onderwijs, welzijn en zorg, openbare orde en huisvesting namen niet af, sterker nog, ze werden steeds complexer. De gemeente Veldhoven was hier niet tevreden mee en besloot in 1999 een pas op de plaats te maken en een ander beleid te ontwikkelen. Door middel van een integrale probleembenadering wil de gemeente het leefklimaat op de centra beheersbaar maken, het gezag van de gemeente herstellen en de relatie tussen gemeente, Roma en hun leefomgeving vitaliseren. Gekozen is voor een integrale en structurele aanpak gedurende een lange periode (twaalf jaar), waarbij de volgende elementen centraal staan: het afsluiten van vluchtwegen en het gelijktijdig

bieden van reële perspectieven; een gelijktijdige aanpak op alle beleidsterreinen; een afstemming in beleidsvorming en uitvoering op alle relevante beleidsterreinen; een strakke coördinatie en sturing van beleidsvorming en uitvoering; een planmatige opzet op korte en langere termijn.

Uitwerking

Voor het realiseren van een integrale aanpak is echter een hechte organisatiestructuur nodig. Zo is een coördinerend wethouder benoemd, een stuurgroep in het leven geroepen, werd intern een projectcoördinator aangesteld en is bij de Welzijnsstichting een intermediair aangetrokken. Tevens werd een Meerjarenplan opgesteld waarin per beleidsterrein concrete actieplannen zijn opgenomen. Bijvoorbeeld op het terrein van onderwijs wilde men het schoolverzuim terugdringen, de deelname aan peuterspeelzalen bevorderen en de aansluiting met het voortgezet onderwijs verbeteren.

Daarnaast stond ook bijscholing van alle medewerkers bij gemeente en instellingen die met en voor Roma werken, op het programma. Dit is inmiddels uitgevoerd.

Communicatie

Ter verbetering van de communicatie tussen de Roma, de gemeente en de instellingen is

Pieter Dovens sinds twee jaar als intermediair in Veldhoven werkzaam.

Voorheen was hij onderwijzer van basisschool 'Op Dreef', de school in Veldhoven waar Roma-kinderen naar toe gaan. Zijn werkzaamheden bestaan voornamelijk uit: het vertalen van het gemeentelijk beleid voor bewoners, het terugkoppelen van de ideeën en wensen van de Roma naar gemeente en instellingen, het stimuleren van initiatieven van de Roma-groep zelf en het werken aan hun eigen probleemoplossend vermogen. Hij heeft een vertrouwensrelatie met de Roma en kent iedere bewoner van jong tot oud. Zelf zegt hij over deze functie het volgende: "Ik doe dit werk met veel plezier, het is goed om partijen bij elkaar te brengen en te merken dat vaak al na één gesprek oplossingen voorhanden zijn voor problemen die al lange tijd spelen."

Op de vraag of na twee jaar iets te zien is van de effecten van integrale aanpak antwoordt hij: "Jazeker, de samenwerking tussen de hulpverlenende instanties is aanzienlijk verbeterd. Daarnaast neemt men nu zelf initiatieven en is er bij de instellingen veel animo om de schouders er onder te zetten. De gekozen praktische en laagdrempelige insteek werkt!" Wat beter kan, is het rechten- en plichtenverhaal. De gemeente zou zich wat duidelijker moeten opstellen naar de bewoners. Belangrijk is om samen met de bewoners afspraken te maken en hen daar ook aan te houden."

Zijn stimulans om door te gaan zijn de kleine successen die zijn geboekt, de positieve houding van de vele hulpverleners als ook de positieve inbreng van wethouder Mieke van Lisdonk.

Ook haar heb ik gevraagd wat de effecten zijn van dit beleid. Mieke geeft aan dat met name de communicatie sterk is verbeterd en dat op

het uitvoerende en hulpverlenende niveau allerlei vorderingen zijn gemaakt.

Medewerkers van instellingen en instanties, zoals bijvoorbeeld de GGD en bureau Sociale Raadsliden, hebben nu zelf rechtstreeks contact met de bewoners.

Ook zij bevestigt dat de gemeente wat steviger kan inzetten op een betere balans tussen rechten en plichten. De komende tijd heeft de implementatie van de integrale aanpak in de gemeentelijke organisatie haar aandacht. Haar stimulans om door te gaan is het feit dat er gewerkt wordt op basis van een langetermijnvisie. Hierdoor is het mogelijk complexe problemen ook effectief aan te pakken. Het is dan stimulerend om te zien dat er na twee jaar al enkele verschuivingen hebben plaatsgevonden.

Ondanks de weerbarstige materie en het proces van vallen en opstaan, gaan gemeente en instellingen vastberaden door op de ingeslagen weg om zo samen met de Roma een leefbare situatie te creëren.

Bijdrage Prisma Brabant

Regelmatig vragen gemeenten en instellingen advies aan medewerkers van Prisma Brabant met betrekking tot het lokaal woonwagen- c.q. zigeunerbeleid.

Ook de gemeente Veldhoven deed zo'n beroep op Prisma Brabant.

Het resultaat was dat in samenwerking met gemeentelijke bestuurders en medewerkers in 2000 een Plan van Aanpak Integraal Zigeunerbeleid is opgesteld (Notitie 'Kiezen en delen', plan van aanpak gemeente Veldhoven). Tevens bood Prisma Brabant ondersteuning bij de implementatie van het nieuwe beleid en verzorgde een deskundigheidstraining voor de betrokken medewerkers van gemeente en instellingen.

“Als je wat doet, doe dat dan samen met Roma-mensen”

Door Christien van der Steen

Net terug van vakantie sprak ik met Gjunler Abdula, voorzitter van de Landelijke Roma Stichting ‘Roma Emancipatie’. Gjunler Abdula is Roma en komt uit Macedonië. In 1990 is hij als vluchteling naar Nederland gekomen. Samen met zijn gezin heeft hij hier een nieuw leven opgebouwd. Hij merkte dat veel Roma-vluchtelingen in Nederland niet goed zijn opgevangen en vaak slecht werden behandeld. Dat was voor hem reden om een stichting op te richten, de Landelijke Roma Stichting, die zich inzet voor alle in Nederland verblijvende Roma, waar ook ter wereld geboren.

Migratie

In Nederland wonen, naar schatting, enkele duizenden Roma. Zij zijn te onderscheiden in: Roma die vlak voor en na de tweede wereldoorlog al in Nederland woonden en het land rondreisden; Roma die in de jaren '60 als gastarbeiders vanuit de Balkan naar Nederland kwamen; Roma die eind jaren '70, na vele omzwervingen, als groep door Nederland zijn opgenomen en in diverse gemeenten zijn gehuisvest; Roma die na het uitbreken van de oorlog in voormalig Joegoslavië naar Nederland zijn gevlucht.

De Roma onder de gastarbeiders hebben vaak al een eigen plaats in de Nederlandse samenleving verworven. Dat geldt in zekere zin ook voor de Roma die al lang in Nederland wonen, al is hun maatschappelijke positie in veel opzichten nog steeds zorgelijk. Roma-vluchtelingen met een status vinden, weliswaar na een gewenningsproces, hun draai in Nederland. Zij hebben deels een goede opleiding, een betaalde baan en wonen in de wijk naast autochtone burens. Wel worden ze

af en toe geconfronteerd met vormen van discriminatie.

De positie van de Roma-groep die in 1978 door een generaal pardon in Nederland mocht blijven, is niet rooskleurig. Financiële problemen, complexe sociale problematiek, maar ook schoolverzuim en vaak gebrekkige huisvesting maken dat zij balanceren op de rand van de samenleving.

Gjunler Abdula is echter het meest bezorgd om de positie van Roma-vluchtelingen die uitgeprocedeerd zijn en omdat de oorlog in voormalig Joegoslavië voorbij is, Nederland moeten verlaten. Stateeloos leven ze illegaal in Nederland of gaan rondtrekken door Europa. Een hard bestaan en steeds op de vlucht voor discriminatie en rassenhaat. Gunjer: “Dit is een internationaal probleem, dus zou de internationale politiek zich hier meer bezig moeten houden.”

Toekomst van Roma in Nederland

Op mijn vraag hoe Gjunler de toekomst van Roma in Nederland ziet, antwoordt hij: “de toekomst van een volk is moeilijk te voor-

spellen, de uitkomst is afhankelijk van de opstelling en wisselwerking van de Roma-mensen en de maatschappij. Er is geen eenduidig antwoord te geven. Wel een dringend appèl, namelijk dat we samen veel moeten doen voor onze samenleving en al het mogelijke moeten doen om te voorkomen dat de samenleving in allerlei opzichten schade oploopt. We moeten streven naar een leefbare multiculturele samenleving waar zeker Roma ook deel van uitmaken.”

Inzet op goed onderwijs is volgens hem de belangrijkste sleutel voor emancipatie en integratie van Roma-mensen.

De reden waarom de integratie van sommige Roma-groepen niet van de grond komt, is volgens Gjunler het feit dat telkens plannen worden gemaakt vóór Roma-mensen en gesproken wordt óver Roma-mensen en nooit mét Roma-mensen. Hij noemt drie redenen waarom plannen mislukken: gebrek aan kennis over Roma, geen betrokkenheid van Roma-mensen zelf en de inzet van verkeerde methoden.

Volgens hem is er een kans van slagen wanneer er sprake is van directe communicatie, de inzet van jonge Roma-mensen met kwaliteiten en een structurele aanpak (dus niet steeds weer tijdelijke projecten).

Stichting Roma Emancipatie

Tot slot geeft hij aan dat de Stichting Roma Emancipatie een belangrijke rol kan spelen bij de integratie en emancipatie van de Roma-bevolking in de Nederlandse samenleving. Tevens hebben ze een functie met betrekking tot het geven van informatie over de Roma-cultuur. Hij betreurt het dat, door overheden en instellingen, zo weinig een beroep wordt gedaan op het aanbod van de stichting en dat zij zelf niet of nauwelijks door die overheden

en instellingen worden geïnformeerd. Juist een provincie Brabant, waar zoveel Roma-mensen wonen, zou hiermee kunnen starten. Prisma Brabant wil volgend jaar meer structureel aandacht besteden aan de positie van Roma in Brabant en betrokkenen (Roma, gemeenten en instellingen) met elkaar in contact brengen. Daarmee sluit Prisma Brabant aan bij de belangrijkste boodschap van Gjunler, namelijk: “Als je iets doet, doe het dan in samenwerking met Roma-mensen!”

De Landelijke Roma Stichting ‘Roma Emancipatie’ is gevestigd in Oss. De stichting heeft als doel de integratie en emancipatie van de Roma-bevolking in de Nederlandse samenleving te bevorderen en tevens informatie te geven over de Roma-cultuur.

De belangrijkste activiteiten van de stichting zijn gericht op:

- Het verlenen van morele steun aan en begeleiding van Roma-vluchtelingen die een thuis zoeken in de Nederlandse samenleving.
- Het organiseren van informatiebijeenkomsten over de geschiedenis van de Roma en hun taal, de geschiedenis van hun religie, folklore, dans en muziek en de Roma-ambachten. Tevens wil men informatie geven over de achtergronden van de genociden en vervolgingen door de eeuwen heen tot op de dag van vandaag.
- Het belang van onderwijs en werkgelegenheid onder de aandacht brengen.
- Het organiseren van festivals, zodat de Roma-cultuur bekend wordt bij een breder publiek. Eens per jaar op 8 april, de Internationale feestdag van de Roma, organiseert de stichting een internationaal Roma-festival.
- Via de media de positie van Roma in Nederland en in andere Europese landen onder de aandacht brengen.

“We zullen het toch zelf moeten doen”

Door Christien van der Steen

Op het industrieterrein in Best staat, ergens achteraf, een bouwkeet. Deze bouwkeet is het kantoor van de Landelijke Sinti Organisatie (LSO). De organisatie is in 1989 opgericht, aanvankelijk met het doel de algehele belangen voor Sinti in Nederland te behartigen. Later heeft men ook de belangenbehartiging van een deel van de Roma op zich genomen. De organisatie streeft naar het verkrijgen van belangstelling, begrip, respect, erkenning en verbetering van de maatschappelijk en politieke positie van de Sinti- en Roma-gemeenschap, waardoor uiteindelijk integratie mogelijk wordt.

Geschiedenis in vogelvlucht

Zigeuners, vroeger ‘heidens’ genoemd, en nu bekend als Sinti en Roma, zijn de oudste etnische minderheidsgroep in Nederland. De eerste melding van hun komst naar Nederland dateert uit 1420. Zij werden in die tijd gastvrij ontvangen. Rondtrekken was toen nog heel gewoon. Aan het eind van de vijftiende eeuw slaat de gastvrijheid om in wantrouwen en vijandigheid. Vanaf die tijd werden rondtrekkende groepen als ‘asociaal’ beschouwd en steeds minder getolereerd. Zij werden vogelvrij verklaard en vervolgd. Velen werden gedood. Anderen konden naar veilige streken vluchten, kregen bescherming van de plattelandsbevolking of gingen op in de samenleving. Pas in de tweede helft van de negentiende eeuw durfden groepjes Sinti en Roma zich weer in Nederland te vertonen. Zij beoefenden ambachten, waren entertainers of dreven handel. Soms werd er ook gebedeld. De rijksoverheid reageerde afwijzend op deze groepen. De negatieve houding werd versterkt doordat begin 1900 Duitse Sinti, op de vlucht voor repressieve maatregelen in Duitsland, Nederland probeerden binnen te komen. Er volgde een periode waarbij zij heen en weer

werden geschoven tussen beide landen. Veel Sinti en Roma woonden in die tijd in wagens en hadden door hun lange verblijf in Nederland de Nederlandse nationaliteit verworven. Het meest trieste dieptepunt in de geschiedenis van Sinti en Roma in Nederland is het nazi-tijdperk. In mei 1944 voerden Nederlandse autoriteiten in opdracht van de Duitse bezetter een razzia uit onder Sinti en Roma. In totaal werden 245 mensen gearresteerd en naar concentratiekampen gedeporteerd. Slechts dertig personen overleefden de holocaust en keerden na de oorlog terug naar Nederland. Dit heeft een diepe wond geslagen in hun relatie met burgers en overheid. Het oorlogsleed van deze groep krijgt pas de laatste jaren erkenning, niet in het minst door het werk van de Landelijke Sinti Organisatie. Na de oorlog was er vanwege de wederopbouw weinig aandacht voor de positie van Sinti en Roma. Vanaf 1975 staat het beleid van de overheid echter in het teken van integratie in de samenleving. Dit lijkt op papier een mooi streven, maar is in de praktijk van alle dag niet eenvoudig,

Landelijke Sinti Organisatie

Van de plusminus 3.500 Sinti en Roma in Nederland behoort het grootste deel tot de Sinti. Belangrijke reden om een afspraak te maken met Lalla Weiss, coördinator van de Landelijke Sinti Organisatie. Met haar praat ik over de werkwijze van de LSO alsook over beeldvorming en discriminatie. Allereerst vraag ik Lalla of ze verschil ziet in de manier van werken van de LSO, twaalf jaar geleden of nu. "In het begin werkten we voornamelijk op lokaal niveau, we werkten alleen en naar binnen gericht en de organisatie was zeer klein. Nu zijn we landelijk actief, we hebben allerlei werkcontacten in Nederland, maar ook in andere Europese landen. We zijn landelijk bekend en de Sinti en Roma staan politiek gezien op de kaart. Ook de organisatie is gegroeid, er werken nu zes mensen, waarvan twee in dienst van de organisatie. Daarnaast is er steeds meer samenwerking met andere instellingen en organisaties. (b.v. Palet, onderwijsinstellingen, KPC, pastoraat en heel af en toe een welzijnsinstelling)."

De aandacht van de LSO richt zich voornamelijk op de toekomst van jonge Sinti en Roma. Onderwijs en werkgelegenheid zijn dan ook belangrijke speerpunten. Er worden twee muziekgroepen van jongeren begeleidt, in Nuenen en Gerwen loopt een project voor schoolgaande jongeren en samen met Pluspunt in Eindhoven probeert men jongens en meisjes toe te leiden naar de arbeidsmarkt. Ook geeft LSO begeleiding aan jonge Sinti en Roma die al bij een bedrijf of organisatie werken.

Een andere belangrijke taak is voorlichting en informatie geven. Lalla zegt hierover:

"Het is aan ons om dat te doen en met onze informatie de vooroordelen die bij burgers en overheid leven, met betrekking tot Sinti en Roma, vooroordelen die overigens geënt zijn

op hele oude beelden, te ontzenuwen. Wij zijn volwaardige mensen en hebben dan ook recht op een volwaardige plaats in deze samenleving."

Toekomst

Ik ben benieuwd hoe zij naar de toekomst kijkt, mede in het perspectief van een ander beleid vanuit Den Haag. Met betrekking tot de Landelijke Sinti Organisatie zelf ziet ze op dit moment zeker kansen. Samen met lokale organisaties bekijkt LSO wat de samenwerkingsmogelijkheden zijn, wat men elkaar te bieden heeft en waar krachten kunnen worden gebundeld. Dit kan landelijk gezien een belangrijke stap vooruit zijn.

Ten aanzien van het beleid uit Den Haag kan ze nog niet veel zeggen. Ze weet nog niet wat de plannen zijn voor de Sinti en Roma. Wel houdt ze haar hart vast voor de veranderingen die betrekking hebben op de positie van kwetsbare groepen.

Naar de toekomst toe spreekt Lalla de wens uit dat instellingen en organisaties die subsidie ontvangen voor specifieke aandacht voor bijvoorbeeld Sinti en Roma hun werk goed zouden doen, dan hoeft LSO minder te bemiddelen en puin te ruimen.

Beeldvorming en discriminatie

Op mijn vraag of er na eeuwen van vervolging en discriminatie, nu anno 2002, nog sprake is van racisme en discriminatie, antwoordt Lalla resoluut: "Jazeker, nog steeds worden we op straat nagekeken en in winkels in de gaten gehouden. Een ander voorbeeld is mijn eigen ervaring met de bank. Ik vroeg hen om voor mij een tweede rekening te openen. Op deze rekening wilde ik het geld dat ik nodig had voor de verbouwing van mijn huis, apart

zetten. Dit was niet mogelijk! Om een of andere onduidelijke reden werd mij dat geweigerd. Later thuis heb ik de bank gebeld. Onder een andere naam vroeg ik of het mogelijk was een tweede rekening te openen. Dat was geen enkel probleem, ik zou zelf diezelfde middag al langs kunnen komen! Hier word ik zo kwaad over en voel me dan zo machteloos.”

Haar woorden zijn nog niet koud of een medewerkster van LSO komt het kantoor van Lalla binnen met de mededeling dat de makelaar heeft gebeld. Het pand dat LSO in het centrum van Best als kantoorruimte wil huren, wordt niet aan hen, maar aan iemand anders verhuurd. LSO is al bijna vijf maanden hierover aan het onderhandelen, maar gemeente en omwonenden hebben bezwaren. Men is bang dat LSO het pand niet als kantoorruimte gaat gebruiken. In gesprekken met de gemeente heeft Lalla diverse keren uitgelegd dat LSO dringend kantoorruimte nodig heeft en ze die ruimte daarvoor gaan gebruiken. Tevens is er voor vijf jaar een garantiestelling gegeven. Schijnbaar mocht dit alles niet baten! De stemming in de bouwkeet is onder nul. LSO, een organisatie die twaalf jaar aan de weg timmert, zowel lokaal als landelijk haar bestaansrecht heeft bewezen, en steeds probeert de beeldvorming met betrekking tot Sinti en Roma in positieve zin te veranderen, is zelf slachtoffer geworden van de beeldvorming. Treurig en beduusd verlaat ik Best. En ik maar denken dat er iets is veranderd, niet dus

Gelukkig is de Landelijke Sinti Organisatie sterk genoeg om ook deze tegenslag weer te boven te komen.

Landelijke
Sinti Organisatie

Gedichten Bluma Schattevoet

Bluma Schattevoet (40) is een Sinti-vrouw, moeder van vijf kinderen en sinds twee jaar oma. Er zijn van haar drie bundels verschenen met gedichten en verhalen 'De geur van de reis', 'Ik had een droom' en 'Schaduwkinderen'. Haar verhalen en gedichten zijn ook regelmatig gepubliceerd in 't Wiel' en in 'Samen' (tijdschriften voor en door woonwagewoners, Sinti en Roma). Op de omslag van haar eerste bundel schrijft ze: "Schrijven heeft mij altijd aan het hart gelegen. Op papier kon ik schrijven wat ik niet durfde te zeggen. In de traditie van de Sinti is er weinig ruimte voor een schrijvende vrouw. Er worden zoveel andere dingen van je verwacht. Door het uitgeven van mijn verhalen in deze bundel wil ik mijn diepste gevoelens uiten en met de lezer delen".

Laat mij je gids zijn

*Ik ga naar huis, naar mijn wagen,
Wil je met mij meegaan?
Nee, wees niet bang,
Geef mij maar je hand.
Ik zal je een wereld laten zien,
Die vlak naast jouw huis begint.
Probeer niet te vallen over de kinderen
Die voor je uit zullen hollen.
Let niet op de blikken
Van de vrouwen achter de gordijnen.
Ook de mannen met hun duistere ogen,
Begroet ze met een lach.
Ik weet, je vindt het allemaal
Een beetje vreemd, een beetje eng.
Maar laat mij je gids zijn
En je zult zien:
De drempel naar mijn wereld
Is lager dan je denkt.....*

Mijn droomhuis

*Ik heb in mijn dromen een huis
gebouwd.*

Nee, niet van steen, ook geen van hout

*Een huis met een dak
In het hemelsblauw,
de ramen bedekt met ochtenddauw.*

*Rondom is het bezaaid
met zomerbloemen.
"Klaprozenhuis" zo zal ik het noemen.*

*Warmte en licht van de stralende zon,
het nest van een ooievaar is
mijn balkon.*

*Geen vliegtuig
dat hier de rust verstoort,
alleen het gezoem van bijen
is wat je hier hoort.*

*Het vrolijke lachen
van spelende kinderen,
niemand kan hun geluk
hier verhinderen.*

*Moe en blij zullen ze
straks binnenkomen
en de zandman neemt ze mee
naar het land van hun dromen.*

*Ik weet het, ik lijk wel gek,
maar in mijn dromen
is voor elk huis een plek.*

Bluma Schattevoet

Over het belang van Spelen aan de Wagen

Door Maudy van der Meer, adviseur bij K2 (voorheen BSJ, Brabants Steunpunt Jeugdwelzijn)

“Ik vind Spelen aan de Wagen zo belangrijk, omdat ik zie dat mijn kinderen plezier krijgen in het spelen. Zij leren samenspelen met andere kinderen, leren ook met ander speelgoed om te gaan, maken minder speelgoed stuk en huilen niet wanneer ik hen naar de peuterspeelzaal breng. Ik leer beter naar mijn kinderen te kijken, te luisteren en zie dat zij leren van spelen. Ook koop of leen ik ander speelgoed dan bijvoorbeeld die glanzende grote auto op batterijen! En ik vind het fijn om met de spelbegeleidster over mijn kinderen te praten ... over opvoeden, over slapen en toch weer uit bed komen, over regels en duidelijk zijn en hoe ik kan stimuleren dat zij goed gaan praten. Alle gezinnen met jonge kinderen zouden eigenlijk aan het Spelprogramma mee moeten doen!”

Aan het woord een moeder uit een van de woonwagencentra uit Tilburg, blij met de deelname aan het spelprogramma waardoor haar kinderen gemakkelijker konden instappen op de basisschool. Zij kenden de kleuren, kregen inzicht in begrippen als ‘bovenop’ en ‘onderaan’, bezochten de peuterspeelzaal en speelden met minder ruzie samen met andere kinderen uit de groep. Kortom, zij laten al constructief spelgedrag zien en begrijpen de taal beter bij de eerste start op de basisschool.

Spelen aan de Wagen

In een aantal Brabantse gemeenten wordt het programma Spelen aan de Wagen/Spel aan Huis voor woonwagen- en zigeunergezinnen uitgevoerd. In Tilburg loopt het programma vanuit de welzijnsorganisatie De Twern al negen jaar en met veel succes. Het programma maakt onderdeel uit van het gemeentelijk onderwijsachterstandsbeleid.

Bij alle kinderen onder de zes jaar uit de doelgroep komt een enthousiaste spelbegeleidster

elke week in het gezin met een tas vol speelgoed. De kinderen staan de spelbegeleidster met de neusjes tegen het raam vol ongeduld op te wachten. Er wordt 1,5 uur naar hartelust en met plezier gespeeld en de spelbegeleidster koppelt het nuttige aan het aangename: kinderen ontdekken spelenderwijs nieuwe mogelijkheden en oefenen hun vaardigheden. Ouders worden nauw betrokken bij het spelen en het komt vaak voor dat aan het einde van het spelbezoek het hele gezin bezig is met verven of kleien. Ouders kunnen natuurlijk ook vragen stellen over speelgoed, over de dagelijkse omgang met hun kind of over opvoeden. Daarnaast stimuleert de spelbegeleidster stappen met het gezin naar buiten: boekjes lenen bij de bibliotheek, naar de peuterspeelzaal, naar het consultatiebureau en uiteindelijk naar school. De schoolvakanties worden gevierd met een groepsactiviteit voor meerdere gezinnen, zoals een treinreisje, samen naar de kinderboerderij, een speurtocht in het bos, een knutselmiddag of met elkaar koekjes bakken.

Waarom is dit spelprogramma voor woonwagen- en zigeuner-kinderen zo belangrijk?

Vooropgesteld dat alle kinderen leren van spelen, is het in deze gezinnen van belang om allereerst **spelvoorwaarden thuis** en binnen de omgeving te realiseren: een speelplek, rust, structuur, spelmateriaal dat aansluit bij de ontwikkeling(sbehoefte) van het kind, veilige mogelijkheden voor het buitenspel, uitbreiden van spelmogelijkheden (peuter-speelzaal) en belangstelling van (groot)ouders voor het spelen en de ontwikkeling van hun kind. Op de tweede plaats komt het **stimuleren en toeleiden** naar bijvoorbeeld een bibliotheek, een speltheek, naar het peuter/kleuterzwemmen en naar het consultatiebureau voor de noodzakelijke inentingen of het opvoedingsspreekuur. Veel van deze gezinnen maken weinig tot geen gebruik van voorzieningen op educatief en recreatief gebied. Bij de spelbegeleiding hoort juist het actief begeleiden naar de peuterspeelzaal en de school, omdat de gang hier naar toe voor het woonwagen- en zigeuner-kind minder vanzelfsprekend is. Op de derde plaats, maar zeker niet als laatste, staat **opvoedingsondersteuning**: ouders betrokken maken bij de (spel)ontwikkeling, inzicht geven in het belang van spelen en van (spel)regels en grenzen stellen en samen tips bedenken over hoe zij thuis met hun kind(eren) kunnen omgaan.

Toeleiding tot school

Kinderen die deelnemen aan het programma Spelen aan de Wagen leren constructief te spelen, worden gestimuleerd in hun taal-spraakontwikkeling, wennen aan (spel)regels, spelen vaker samen met andere kinderen en

hun ouders en krijgen thuis hun eigen speelplekje. Omdat het spelprogramma wekelijks aan huis of in de wagen wordt uitgevoerd, is de drempel laag, wordt er vertrouwen opgebouwd tussen spelbegeleidster en de ouders, worden opvoedingsvragen besproken en leren ouders van de voorbeeldfunctie van de spelbegeleidster. De aanmelding voor deelname aan het programma komt tegenwoordig uit de doelgroep zelf, in Tilburg is zelfs een wachtlijst, ondanks de capaciteit van twee professionele spelbegeleiders en een HBO-stagiaire.

Normaal gesproken wordt een spelprogramma gedurende een schooljaar uitgevoerd, bij deze kinderen wordt hiervoor meer tijd uitgetrokken. Dit is nodig omdat de 'toeleiding' naar de school en de peuterspeelzaal extra inzet van de spelbegeleidster en van ouders vraagt. Spelbegeleiders constateren aan het einde van de spelbegeleiding meer schoolrijpheid bij de kinderen en betrokkenheid van ouders bij de peuterspeelzaal of de school. De kinderen spelen langer met spelmateriaal, laten zich minder afleiden, worden vaardiger in hun fijne motoriek en doen meer zelfvertrouwen op. Op nieuw en onbekend spelmateriaal stappen zij gemakkelijker af en de onderlinge behulpzaamheid neemt toe. Ouders vinden het naar school gaan belangrijk, willen eigenlijk graag dat hun kinderen een betere opleiding krijgen dan zij zelf ooit gehad hebben.

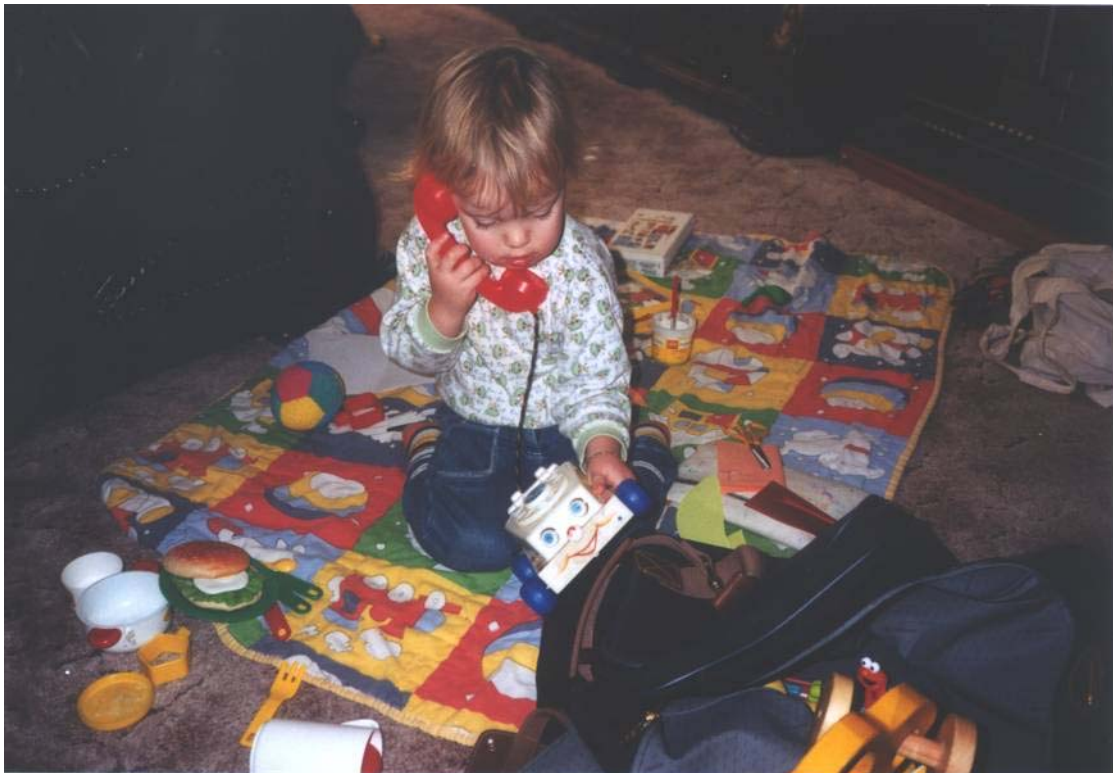
Aandachtspunten

Natuurlijk blijven er aandachtspunten. Kennis en inzicht vervluchtigen wanneer er onvoldoende persoonlijke aandacht aan besteed wordt, niet alleen bij de kinderen, ook bij ouders. Het is belangrijk dat (groot)ouders betrokken blijven en samenspelen met hun kind, hun voorlezen, samen plaatjes kijken of

een liedje zingen, en op school of de peuterspeelzaal meehelpen. Spelbegeleidsters signaleren soms dat scholen, ondanks mogelijkheden voor NT2, niet voldoende zijn toegerust om extra aandacht te geven aan woonwagen- en vooral zigeunerkinderen en hun ouders. In de communicatie tussen ouders en leerkrachten doen zich taalproblemen voor, er is regelmatig sprake van misverstanden of onbekendheid met culturele achtergronden. De spelbegeleidsters in Tilburg blijven daarom het eerste schooljaar intermediair tussen ouders en leerkrachten en leveren een bijdrage aan het oplossen van onduidelijkheden, tegenstrijdige verwachtingen of onbegrip.

Voor informatie

- De brochure van Averroès over Stap-programma's op Maat;
- de spelbegeleidsters van Spelen aan de Wagen Jaqueline Bosman en Annemieke Kousemaker bij De Twern in Tilburg, tel. (013) 583 99 99;
- Stichting Stimulans te Veldhoven, spelbegeleidster Prisca Koch, tel. (040) 253 34 43;
- K2, Maudy van der Meer, aandachtsfunctionaris voor de spelprogramma's, tel. (040) 244 69 83;
- Prisma Brabant, Christien van der Steen, adviseur Woonwagenwerk, tel. (013) 544 14 40.

Ondersteuning vanuit het welzijnswerk

“Intensief, maar ook heel leuk”

Door Christien van der Steen

De Zelforganisatie van Woonwagenebewoners (ZOW) in Eindhoven is in 1993 opgericht met als doel de belangen te behartigen van alle mensen in Eindhoven die zich tot de groep woonwagenebewoners rekenen. Vanaf 1996 is men officieel een stichting. ZOW wil dit bereiken door een brugfunctie te vervullen voor deze doelgroep en de rest van de samenleving. De zelforganisatie heeft als taak: over en weer informatie verstrekken; aanspreekpunt zijn voor bewoners; bemiddelen; de participatie van (leden van) de groep bevorderen; gesprekspartner zijn voor de overheid, daar waar het gaat om zaken die een relatie hebben met woonwagenebeleid.

Sinds een aantal jaren krijgt ZOW ondersteuning van drie welzijnswerkers:

- Peter van Emden geeft als opbouwwerker acht uur per week ondersteuning bij de uitvoering van activiteiten van de stichting.
- Janine Becht is als sociaal cultureel werker actief en begeleidt enkele vrouwen-groepen. Zij is voor velen een vertrouwenspersoon en vervult een doorverwijsfunctie in de wijk. Beide zijn in dienst van de Welzijnsinstelling “Loket W”, voorheen de instellingen Ondersteuning en Ontwikkeling (O&O) en Buurtwerk Eindhoven (BWE).
- Leny de Wit werkt op basis van een ‘I.D.-baan’ bij ZOW. Zij heeft een ombudsfunctie, bemiddelt bijvoorbeeld bij problemen met Sociale Zaken en werkt aan de belangenbehartiging van de bewoners. Tevens geeft ze budgetadviezen aan bewoners met betrekking tot allerlei financiële zaken en/of problemen.

De drie welzijnswerkers hebben ook zitting in de Werkgroep Woonkinderen in Eindhoven. Samen met de voorzitter van de ZOW, Riny van Wesenbeeck, schuif ik bij deze werkers aan tafel om te praten over hun ondersteuning.

Al jaren werkt de ZOW aan de verbetering van de verhouding tussen gemeente en woonwagenebewoners. Dit is een zeer moeizaam proces, waarbij het vertrouwen in elkaar een essentieel onderdeel vormt. Het vertrouwen is regelmatig geschaad. Aan beide kanten (bewoners en gemeenten) is een groot wantrouwen gegroeid. Dit loopt als een rode draad door de werkzaamheden van de drie werkers en maakt het werken extra moeilijk. De werkers vinden dat de woonwagenebewoners vaak niet juist worden bejegend door gemeente, belastingdienst, pensioenfondsen en andere instanties. Ze worden regelmatig van het kastje naar de muur gestuurd, krijgen veelal gebrekkige of onjuiste informatie, beloftes worden niet nagekomen en nogal eens spelen vooroordelen een belangrijke rol bij beslissingen. Peter, Janine en Leny pleiten op allerlei fronten om meer duidelijkheid voor de woonwagenebewoners. Met name Leny krijgt regelmatig te maken met bewoners die de weg in onze geregelde maatschappij zijn kwijtgeraakt, zij krijgen ingewikkelde brieven en begrijpen vaak niet wat er in de brief van hen wordt gevraagd of wat aan hen wordt medegedeeld. Leny ‘vertaalt’ deze

brieven en adviseert bewoners vervolgens wat ze kunnen of moeten doen.

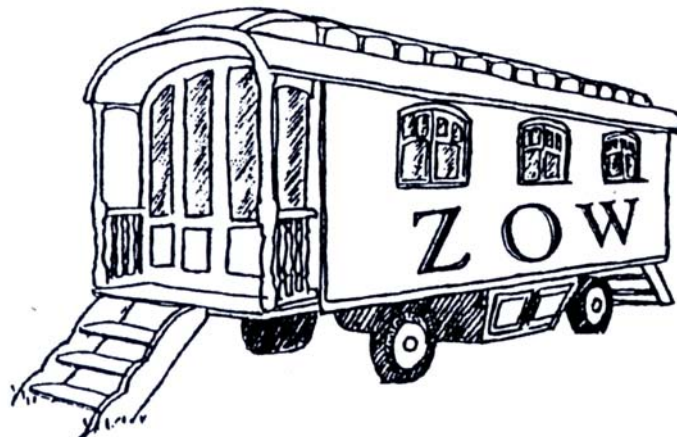
De onzekerheid over de toekomst, met name wat betreft de huisvesting, houdt veel woonwagengewoners in Eindhoven bezig. Janine merkt dit ook tijdens de bijeenkomsten van de vrouwengroepen. Het onduidelijke beleid en de willekeur waarmee vrijkomende standplaatsen worden toegewezen, vergroot niet het vertrouwen van bewoners in de gemeente. Peter beaamt dat huisvesting en het praten met bewoners over huisvesting op dit moment een groot probleem is in Eindhoven.

Tegenwoordig zijn bewoners van wijken steeds vaker betrokken bij de planvorming voor hun wijk, voor woonwagengewoners geldt dit niet. Zij krijgen nog steeds kant en klare plannen onder hun neus. Het zou goed zijn als de gemeente woonwagengewoners op dezelfde wijze benadert als bewoners in wijken en hen betreft bij de planvorming en hen laat meedenken.

Naast de huisvestingsproblematiek is ook de kwetsbare positie van een groot aantal woonwagengewoners, met name ouderen en ge-

handicapten, een belangrijke zorg voor de toekomst. De aandacht van ZOW en de welzijnswerkers richt zich ook op deze groepen. Deze bewoners maken weinig of geen gebruik van voorzieningen die specifiek voor hen zijn bedoeld. Vaak weten ze niet eens dat deze voorzieningen bestaan. Leny informeert deze bewoners en bekijkt samen met hen of ze in aanmerking komen voor een bepaalde regeling. Deze manier van werken vraagt veel tijd. Leny zegt hierover: "je kunt niet even in een half uurtje bij de mensen langsgaan en dingen regelen, je moet daar echt tijd voor uittrekken. Dit werk is intensief, maar ook heel leuk, zeker als je mensen echt kunt helpen". Op mijn vraag wat de komende tijd de belangrijkste items in Eindhoven zijn, zeggen de werkers: "Goede communicatie, meer betrouwbaarheid en duidelijkheid over de huisvesting."

De ZOW wordt begeleid door een Raad van Advies. Een medewerker van Prisma Brabant heeft als adviseur zitting in deze Raad.

Onbekende betrokkenen

Door Jos Overbekking

Wanneer het over woonwagenbewoners, Sinti of Roma gaat, komen in de media meestal functionarissen aan het woord en af en toe lezen we een interview met de bewoners van het betrokken centrum. Het lijkt soms wel alsof de contacten met woonwagenbewoners alleen worden onderhouden door overheden die problemen met hen hebben en door instellingen en functionarissen die daartussen zitten. Dan gaat het ook meestal over problemen rond huisvesting, soms over onderwijs en een enkele keer over werkgelegenheid.

Dat er nog meer betrokkenen bij het woonwagenwerk zijn, is vaak onbekend. We laten in dit stuk twee werkers vanuit een Pastoraat aan het woord.

Er zijn nog wel meer organisaties en personen die betrokken zijn bij woonwagenbewoners, Sinti of Roma. Uit die groepen zelf komen ook steeds weer mensen naar voren die actief zijn: om hun eigen belangen te verdedigen, maar nu ook als vrijwilliger op andere terreinen.

Zo bestaan allerlei vormen van plaatselijke zelforganisaties, vaak tijdelijk rond een bepaald thema, soms als bewonersraad of als bredere organisatie, zoals in Asten, Nuenen of Eindhoven.

Bij menigeen bekend is de Landelijke Sinti Organisatie in Best, die al meer dan tien jaar de belangen behartigt van Sinti en steeds meer ook van bepaalde groepen Roma. Betrekkelijk nieuw is de Landelijke Roma Stichting 'Roma Emancipatie' uit Oss, die betrokken is bij weer andere groepen Roma. Elders in deze SCOOP besteden we aandacht aan een aantal van deze initiatieven. Daarnaast kennen we mensen die werken vanuit de kerken, de diaconie, de parochies. Twee van die werkers laten we hier aan het woord.

Pastoraat Woonwagenbewoners

Al tientallen jaren bestaat het landelijk opererende Pastoraat Woonwagenbewoners in Nederland (PWN) in Den Bosch. Jan van der Zandt is onze gastheer en presenteert zijn koekjestrommel. Bij veel woonwagenbewoners, Sinti en Roma is hij al meer dan 20 jaar bekend als de landelijk woonwagenaar, 'de pater' en bij veel Sinti als 'rachai'. Hij begon officieel als 'landelijk woonwagenaar-aalmoezenier', in feite een categoriale functie. Maar deze omschrijving heeft hij veranderd in 'coördinator voor het landelijk woonwagenaar-pastoraat'; daarmee wordt aangegeven dat hij ernaar streeft dat woonwagenbewoners, Sinti en Roma (regulier) aandacht krijgen van kerken en verwante instellingen. Vanuit zijn kantoor, maar minstens zo vaak vanuit de auto, in de parochies en op de woonwagencentra werkt hij hard aan een goede aansluiting tussen kerk en woonwagenbewoners en daarnaast minstens zo hard aan belangenbehartiging, pleitbezorging of hulp bij acute problemen. Het was dan ook vanzelfsprekend dat het PWN zich al voor het einde van de woonwagenwet zorgen maakte over het verdwijnen van de aandacht van over-

heden en reguliere instanties voor woonwagewoners. Zoals in het hoofdartikel is te lezen, werd Jan zo één van de initiatiefnemers van de beweging die leidde tot de Sterrenberg Conferentie.

Natuurlijk is Jan ook nauw betrokken bij de door Sinti georganiseerde jaarlijkse bedevaart naar de Kapel in 't Zand in Roermond. Het laatste weekend in juni is een van de hoogtepunten in het jaar.

“Een belangrijk uitgangspunt voor ons is dat er een aansluiting moet bestaan tussen de plaatselijke woonwagewoners en de plaatselijke parochies. Als het om woonwagewoners gaat, hoef ik niet altijd op te komen draven.

Veel woonwagewoners zoeken alleen contact met de kerk op de scharniermomenten in het leven: de doop, de Eerste Communie, trouwen en begrafenissen. Maar wanneer zij een beroep doen op de kerk, moet het gewoon goed gaan. Ja, gewoon, net zoals bij burgers.”

Aan tafel zit ook Piet Dinghouts; hij staat bekend als ‘Pater Piet’ of ‘onze pater’, vooral in Den Bosch en omgeving. In 1968 zocht men daar een pastoor voor de parochie waaronder toevallig ook het grote woonwagencentrum ‘de Moerputten’ viel. Het werd Piet: “Nou, toevallig? Niet helemaal, want dat werken met woonwagewoners trok mij ook wel erg aan. Kijk, als pastoor ben je vaak ook een vertegenwoordiger van het instituut kerk, maar als ‘pater van een orde’ kun je misschien toch meer de vrije ruimte in, outreaching werken heette dat later.”

De woonwagewoners willen Piet nog steeds niet kwijt: “Ge moogt bisschop worden, maar ge blijft wel onze pater!” Toen een deel van hen door de deconcentratie op kleine centra elders in de stad en de regio terecht-

kwamen, bleven ze zich verbonden voelen met de parochie van Piet. In die tijd is ook het streven naar kadervorming ontstaan, een belangrijk thema voor Piet: “Het gaat er niet alleen om, dat je vrijwilligers inzet, maar de mensen moeten zelf drager van betrokkenheid worden. Dan pas heb je het over kerk.”

Beide oudgedienden zien dezelfde ontwikkelingen: langzaam maar zeker komen de relaties tussen woonwagewoners en de parochies tot stand: “Er bestaan nu al veel netwerken en contacten. Het outreachingwerken, het actief in de gaten houden waar en wanneer de bijzondere problemen bij woonwagewoners zich voordoen, dat lukt echter nog niet vaak. Bovendien is het werken met woonwagewoners sterk gebaseerd op vertrouwen en vertrouwdheid: als iemand weggaat, valt het netwerk gemakkelijk in elkaar.

Vrijwilligerswerk

Jan en Piet maken zich zorgen: “Er zijn meer mensen uit de parochies als vrijwilliger betrokken bij woonwagewoners, Sinti of Roma dan menigeen denkt. Maar er is een gebrek aan opvulling in dat vrijwilligerswerk. Dat is ook een kwestie van vergrijzing. Niet bij de woonwagewoners, die worden niet zo oud. En ik heb er zelf ook geen last van. Woonwagewoners kennen niet zo’n sterke generatiekloof, ook de jongeren zijn voor mij goed bereikbaar. Ik sta ook weleens in het winkelcentrum een ijsje te eten met jonge meiden, hoor. Nee, die vergrijzing, die zit bij de vrijwilligers. Dat is natuurlijk algemeen zo in de kerk, maar het lijkt ook wel alsof mensen moeilijker zijn te interesseren voor deze groepen. Ze weten niet wat ze missen.”

“Het is natuurlijk ook van beide kanten uit een kwestie van angst; als het onbekend wordt, roepen ze de pater erbij. Wil je omgaan met woonwagenbewoners, dan moet je kunnen omgaan met angst: je eigen eerste angst en de angst van woonwagenbewoners, zeker rond ziekte en dood. Als je maar niet neerbuigend bent of zegt dat we voor woonwagenbewoners en Sinti en Roma moeten zorgen. Respect opbrengen en een gelijkwaardige instelling, als je dat kunt, krijg je zo ontzettend veel terug.”

“Wij moeten dus de ontmoeting organiseren, daar is veel vraag naar, dus dat moet je dan weer delegeren. Maar omdat het werken met woonwagenbewoners zo sterk persoonsgebonden is, wordt dat weer lastig met overdragen.”

Ook Piet heeft altijd het regulier werken door parochies met woonwagenbewoners bevorderd, maar eigenlijk vindt hij dat niet geslaagd: “Andere enthousiastelingen zijn moeilijk te vinden en veel woonwagenbewoners zijn als het ware verward door de categoriale benadering in het verleden.”

“Na het sluiten van de speciale woonwagenscholen is het contact met reguliere scholen toch wel tot stand gekomen?” “Ja, vind je het gek: door veel begeleiding bij de overgang en natuurlijk door de noodzaak van onderwijs. Je hebt de leerplicht en van onderwijs zien de meesten het nut wel in. Bovendien heb je met de school natuurlijk dagelijks contact, tenminste dat is wel de bedoeling.”

“In het welzijnswerk gelden die redenen niet en dus zitten jullie met hetzelfde probleem als wij. Het speciale, categoriale werk is verdwenen, maar het contact met algemene instellingen is nauwelijks tot stand gekomen. De overheid heeft die overgang ook niet echt afgedwongen.

Wij zijn als kerk natuurlijk meer vrije ondernemers en net als de huisarts niet zo gebonden aan regels op dit gebied. De bestaande contacten zijn dus vaak in stand gehouden. Maar eigenlijk zouden alle parochies hun verantwoordelijkheid moeten nemen. Mensen die anders, maar wel diep gelovig zijn en die in je parochie wonen, erbij halen. Die woonwagenbewoners horen er echt bij en het kan ook.”

Normalisatie

Er zit Jan en Piet nog iets dwars: “De kerk mag een persoonsgebonden aanbod doen, daar zijn wij vrij in. Wij kennen ook geen negen-tot-vijf-regeling, bij veel parochies kun je altijd aankloppen. Veel welzijnsinstellingen hebben zich geworpen op allerlei nieuwe groepen, hartstikke goed, maar het lijkt of woonwagenbewoners niet meer meetellen. Die moeten het met zelf maar uitzoeken, dat heet normalisatie. Of, het zijn er te weinig in onze buurt, zegt men dan.

Je ziet ook dat de overheid de problemen van woonwagenbewoners, Sinti en Roma overlaat aan de kerk en een paar mensen die zich verantwoordelijk voelen. Als de overheid dan niet menselijk meer optreedt, wordt de kerk het laatste redmiddel. Trouwens, dat onmenselijke zit 'm ook in het gedogen, dingen op hun beloop laten en dan later alsnog de regels strak aantrekken.

Je snapt dat de overheid blij is met mensen als pater Piet!”

Dat Prisma Brabant zich meer wil gaan richten op vormen van onderling ondersteuningsoverleg van betrokkenen bij woonwagenbewoners, Sinti en Roma, mag dan ook op warme belangstelling rekenen van beiden: “En vergeet bij jullie plannen niet: het zijn

vaak vrijwilligers met een kerkelijke achtergrond die zich nog met deze groepen bemoeien. Het zou niet verkeerd zijn daarmee eens verbanden te leggen".
We bedanken Piet en Jan voor de tip en natuurlijk ook voor de rest van het gesprek.

Voor wie meer wil weten:
Over de relatie tussen woonwagenbewoners en parochies is pasgeleden een onderzoeksrapport verschenen.
Jacqueline van Meurs: "Wij moeten nu iets doen". Woonwagenbewoners in Kerk en Samenleving. Een casestudy in het Heuvelland, Zuid Limburg. Nijmeegs Instituut voor Missiologie, 2002.
Het rapport is, naast veel meer informatie, verkrijgbaar bij
Pastoraat Woonwagenbewoners in Nederland
Emmaplein 19-21, 5211 VZ Den Bosch, tel. (073) 692 13 99, pwin@tiscali.nl

Wie meer wil weten over actuele ontwikkelingen en achtergronden van woonwagenbewoners, Sinti en Roma moet beslist overwegen een abonnement te nemen op een tijdschrift:

'Het Wiel', een onafhankelijk maandblad dat zich richt op woonwagenbewoners, Sinti en Roma in Nederland, een uitgave van de Stichting Woonwagennieuws:
postbus 2011
3500 GA Utrecht
tel. (030) 293 38 63
wwn@ision.nl
€ 12,50 per jaar

'SAMEN!' verschijnt zes keer per jaar en geeft achtergronden over het leven van woonwagenbewoners, Sinti en Roma. Redactie en redactieraad bestaan uit leden van deze groepen. Dit is een uitgave van de Stichting Media P.W.N.
Emmaplein 19-21
5211 VZ 's-Hertogenbosch
tel. (073) 692 13 99
pwin@tiscali.nl
€ 13,00 per jaar